

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата юридичних наук, старшого наукового співробітника
Колодяжного Максима Геннадійовича - на дисертацію
Полях Євгенії Володимирівни «Кримінологічна характеристика
та запобігання порушенню недоторканності приватного життя»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 – Право**

Ознайомлення із дисертацією, публікаціями за темою дослідження дає підстави стверджувати, що Є. В. Полях проведений на належному методологічному рівні великий обсяг наукової роботи. Загалом можна констатувати, що представлена праця є теоретично й практично значущою для кримінологічної науки, а її авторка виконала усі дослідницькі задачі й у підсумку досягла поставленої мети.

Актуальність теми дослідження, здійсненого Є. В. Полях, зумовлюється кількома вагомими обставинами:

1) представлена дисертація присвячена малодослідженій соціальній та кримінологічній проблемі, яка раніше піддавалась фрагментарному науковому пізнанню лише за її окремими аспектами;

2) останні 2-3 роки у тренді наукового осмислення об'єктивно перебуває здебільшого глобальна проблема війни та миру, наслідків російської широкомасштабної неспровокованої військової агресії проти України та дотичні до цієї соціальної матерії питання. При цьому у тіні наукового пізнання необґрунтовано залишаються інші, не менш значущі з теоретичного та прикладного боків, соціальні проблеми. Однією із таких є кримінальна протиправність щодо порушення недоторканності приватного життя;

3) різноманітні негативні соціальні прояви, які сукупно утворюють феномен порушення недоторканності приватного життя, були доволі

актуальними до 2022 р. Це пояснюється частковим розмиттям особистих (приватних) меж кожної людини внаслідок активного розвитку процесів діджиталізації, інформатизації, щоденного користування майже кожним представником сучасного цифрового суспільства тими або іншими девайсами та гаджетами. У таких соціальних та технічних умовах буття кордони приватності кожної людини природньо розчиняються, що тягне відповідні порушення конституційного права на приватність, регламентоване чинним законодавством України;

4) діяльність правоохоронних органів будь-якої держави світу, особливо у контексті запобігання найбільш суспільно небезпечним злочинним проявам, включаючи злочини проти основ національної безпеки, терористичні прояви, злочини, властиві транснаціональним злочинним корпораціям (торгівля людьми, зброєю, наркотичними речовинами, фінансові махінації та ін.) не уявляється можливою без втручання (офіційного та неофіційного) у приватні справи громадян. Це здійснюється, як правило, у прихований від широкого загалу та конкретного громадянина спосіб, який не завжди кореспондується із дотриманням охоронюваних законом прав;

5) проблема порушення приватного життя ще більше актуалізувалась в Україні у період війни. Адже у СБУ, ГУР МО України та інших силових структур на теперішній час виникає додаткова необхідність у вивченні конфіденційної інформації, яка стосується приватного життя громадян, через їх, наприклад, толерантне ставлення до «руського миру», наявність у діях ознак колабораційної діяльності, занадто активної протиурядової позиції, необґрунтованої критики, особливо у соціальних пабліках, конкретних політиків або чинної влади тощо. Тому дотримання службовими особами певних правил і стандартів отримання та використання конфіденційної інформації, яка стосується приватного життя певної особи, реагування керівництва правоохоронних органів на порушення підлеглими правил поширення певних відомостей, є дуже важливим аспектом, який корелює із рівнем цивілізованості сучасного українського суспільства;

б) стан порушення недоторканності приватного життя та налаштованість держави у вирішенні цієї соціальної проблеми можна вважати своєрідним лакмусовим папірцем щодо оцінки ступеня демократії в Україні та здатності держави охороняти дуже чутливі до порушень конституційні права громадян, зокрема право на збереження лікарської таємниці, недоторканність житла, таємниця листування, телефонних розмов тощо.

З огляду на вищевикладене спроба здобувачки дослідити проблему порушення недоторканності приватного життя, пізнати соціальну природу цього складного феномену, вивчити особливості його функціонування на сучасному, м'яко кажучи, складному етапі існування України, а найголовніше – запропонувати науково обґрунтовану модель кримінологічного запобігання таким протиправним проявам, заслуговує виключно на високу оцінку.

Здійснене Є. В. Полях дослідження спрощує пошук відповідей на чимало важливих й водночас непростих запитань, як-то:

– Яке місце посідає право особи на недоторканність приватного життя у системі конституційних прав людини і громадянина?

– Які є особливості та рівні правового регулювання порушення недоторканності приватного життя та які види юридичної відповідальності передбачені у чинному законодавстві України за вчинення таких діянь?

– Яким є стан наукової розробки малодослідженої в українській кримінології проблеми порушення недоторканності приватного життя?

– Яким був стан цих кримінальних правопорушень в Україні у довоєнний період (до 2022 р.) та які тенденції їх поширення простежуються у перебігу «гарячої» фази війни у нашій державі?

– У чому полягає специфіка детермінації явища порушення недоторканності приватного життя;

– Який зарубіжний досвід запобігання останньому заслуговує на увагу з огляду на можливість його запровадження в Україні?

– Якими є засади державної політики України у контексті обмеження поширення таким правопорушенням? тощо.

Зазначені обставини свідчать як про підвищену актуальність проблематики, яку ґрунтовно дослідила Є. В. Полях, так й указують на високу якість здійсненого дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність. Об'єкт та предмет представленого кримінологічного дослідження визначений коректно. Наукова праця базується на системному підході до проблем, поставлених у ході наукового пошуку, характеризується належним рівнем наукових узагальнень.

Методологічна база дисертації відповідає вимогам сучасної правової і кримінологічної науки в указаному аспекті. Для отримання кінцевого наукового результату дисертантка обрала вірну методику дослідження, правильне застосування наукового інструментарію для здійснення поставлених дослідницьких задач.

Особливістю методологічної бази є поєднання філософських, загальнонаукових й спеціальних методів дослідження.

Слід відзначити продуману структуру дисертації, її методологічну основу, вірно й логічно побудований дослідницький процес. Перелічені складові зумовлені передусім архітектонікою предметної сфери наукового пізнання складної кримінологічної проблематики. У науковій праці вміло і послідовно вивчено окремі дослідницькі питання. Вони стосуються:

- нормативно-правового врегулювання відносин у сфері охорони права на недоторканність приватного життя;
- етіології цього негативного соціального явища;
- праксеологічного зрізу проблеми запобігання порушенням недоторканності приватного життя.

При написанні дисертації здобувачка дослідила значну кількість наукової літератури (усього 345 джерел). При чому 73 із них, що складає

21 %, є англomовними літературними джерелами. Бібліографія дослідження включає кілька блоків:

а) література, що стосується загальнотеоретичних уявлень про конституційні права громадян загалом та право на недоторканність приватного життя, зокрема ;

б) нормативно-правові акти, де регламентовано питання юридичної відповідальності за порушення права на недоторканність приватного життя;

в) праці, де розкривається запобіжна складова зазначеної проблематики.

Глибоке пізнання кримінологічної природи розглядуваного соціального явища дозволило Є. В. Полях зануритись у соціальну, функціональну, правову матерію досліджуваних питань. У підсумку авторка змогла вірно побудувати увесь дослідницький процес і досягти поставленої мети.

Наукова новизна висновків, пропозицій та рекомендацій, сформульованих у дисертації полягає в тому, що дисертація є одним із перших кримінологічних досліджень в Україні, присвячених розв'язанню проблеми порушення недоторканності приватного життя, на підставі поглибленого кримінологічного аналізу цього різновиду протиправних проявів.

Особливої уваги заслуговують положення наукової новизни із рубрики «уперше». Вони стосуються:

– доведення факту обмеженості права на приватність в Україні для деяких категорій суб'єктів;

– здійснення кримінологічної характеристики порушень недоторканності приватного життя в Україні за 2015–2023 рр.;

– обчислення грошового еквіваленту («ціни») порушень недоторканності приватного життя та виокремлення різних наслідків від негативного впливу таких порушень на хід розвитку держави та самопочуття громадян;

– обґрунтування наукової гіпотези щодо високого рівня латентності порушень приватності;

– запропонування низки стратегічних напрямів запобігання цьому явищу.

Безперечно, наукове знання певним чином прирощено завдяки положенням наукової новизни, які удосконалені та дістали подальшого розвитку у представленій роботі.

У цілому презентовані авторкою елементи наукової новизни є достатніми для дисертаційного дослідження такого рівня.

Практичне значення дисертаційного дослідження, яке розглядається, не викликає сумнівів, адже його результати мають у подальшому перспективу використання у:

- правотворчій площині - при вдосконаленні чинного законодавства про кримінальну відповідальність, яким охороняються відносини у сфері приватності життя громадян;

- правозастосовній діяльності - під час опрацювання методик викриття й розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із порушенням недоторканності приватного життя;

- науково-дослідній сфері - для подальшого наукового пошуку шляхів вирішення проблеми запобігання кримінальній протиправності у сфері приватності життя та розроблення дієвого механізму забезпечення його недоторканності;

- навчальному процесі - при підготовці відповідного розділу до підручників і навчально-практичних посібників із дисципліни «Запобігання окремим видам правопорушень», у науковій діяльності здобувачів на третьому освітньо-науковому рівні.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях. Результати дисертації з достатнім ступенем репрезентативності викладені у 9 наукових працях. З них: у 4 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях,

перелік яких затверджено МОН України, а також 5 тезах доповідей на науково-практичних заходах.

Наукові публікації дисертантки свідчать про її послідовну та наполегливу роботу над розв'язанням поставленого наукового завдання. У публікаціях відображені усі розділи дисертації. Окрім цього, її результати апробовані.

Оформлення дисертації. Дисертація Є. В. Полях оформлена згідно із нормативними вимогами і стандартами, які передбачені для такого виду досліджень. Робота написана державною мовою з дотриманням наукового стилю. Положення, висновки та пропозиції, що містяться у науковій праці, характеризуються завершеністю, аргументованістю й послідовністю.

Попри загальне позитивне враження від авторських ідей та розкриття основних питань представленою дисертаційного дослідження Є. В. Полях, воно природньо не позбавлене певних дискусійних положень, які потребують додаткової аргументації. Зокрема:

1. Підрозділ 1.4 «Методологічні засади дослідження порушення недоторканності приватного життя» дисертації фактично присвячений не методології вивчення анонсованої соціальної проблеми, а особливостям методики її дослідження. Замість пояснення обрання генеральної методологічної лінії дослідження, меж її застосування або ж використання окремих обґрунтованих раніше кримінологічних теорій у поясненні детермінації явища порушення недоторканності приватного життя або його запобігання, авторка фактично у цьому підрозділі: аргументує часовий проміжок, який брався за основу при дослідженні кількісних та якісних показників; уточнює особливості формування статистичної бази здійсненого дослідження; деталізує види проведених опитувань; указує на соціологічні параметри окремих груп опитаних респондентів та ін. Як відомо, усе перелічене охоплюється не методологією, а методикою кримінологічного дослідження.

У зв'язку із цим є прохання до шановної Євгенії Володимирівни уточнити відмінність між методологією та методикою на загальнотеоретичному рівні, а також конкретизувати специфіку методології кримінологічного пізнання порушення недоторканності приватного життя.

2. Кримінологічна характеристика здійсненого дослідження є дещо неповною, адже не включає результати опрацювання таких показників, як час, місце, обстановка, груповий характер та інші параметри порушення недоторканності приватного життя в Україні. Насправді було б доволі цікавим з'ясувати у які дні тижня (вихідні, святкові, робочі) частіше вчиняються ці правопорушення; чи є характерним для них груповий або організований характер та ін. Є думка, що перелічені та деякі інші кримінологічні показники значно б розширили уявлення про досліджуване явище та заклали б певний інформаційний фундамент, вдале використання якого посилює б ефективність запобігання таким правопорушенням.

3. «Географія» поширення кримінальних правопорушень, пов'язаних із порушенням недоторканності приватного життя, побудована на підставі їх рівня. Річ у тім, що цей показник є малоприматним для його використання при вивченні територіальної поширеності злочинності. Для здійснення більш-менш об'єктивних висновків щодо «географії» злочинності підходить коефіцієнт інтенсивності злочинності, зокрема правопорушень, передбачених статтями 132, 145, 162, 163, 168, 182 КК України. Цей показник, на відміну від рівня, нівелює чисельність населення у певному населеному пункті, де вивчається територіальний розподіл зазначених правопорушень. Тим більше, що дисертантка дослідила цей відносний показник та навела отримані результати у відповідній таблиці на С. 86 праці.

4. Вимушений констатувати часткову поверховість кримінологічної характеристики особи злочинця, винного у порушеннях недоторканності приватного життя. Цей недолік більшою мірою зумовлений високою латентністю окремих проявів явища, що вивчається, та, відповідно, обмеженістю емпіричної бази дослідження. Разом із тим були б цікавими та

кримінологічно значущими авторські міркування щодо віку типового правопорушника, який зламує сайти та отримує відомості про приватне життя певної особи, який здійснює незаконно фото- і відеозйомку у приватних приміщеннях, та вчиняє інші найбільш типові протиправні діяння у цій сфері.

5. Загальновідомо, що існують різні підходи щодо розуміння наукової конструкції «кримінологічна характеристика злочинності». Аналіз та узагальнення найбільш поширених позицій по цьому питанню дає підстави для класифікації таких підходів на 3 групи: вузьке, усереднене та розширене трактування обсягу кримінологічної характеристики.

Перший підхід виражається у включенні до кримінологічної характеристики виключно кількісних та якісних показників. Другий і найбільш поширений у кримінології (класичний) підхід зводиться до охоплення кримінологічною характеристикою, окрім кількісно-якісних показників, ще й відомостей про особу злочинця. Більш рідким (нетрадиційним) підходом є невиправдане розширене інтерпретування поняття кримінологічної характеристики злочинності через включення до неї детермінації останньої. Саме останнім дослідницьким шляхом пішла наша шановна здобувачка.

З урахуванням вищевикладеного виникає необхідність у зверненні до неї з проханням пояснити свою позицію щодо розширеного розуміння кримінологічної характеристики порушення недоторканності приватного життя.

Висловлені судження істотно не впливають на загальну високу і позитивну оцінку дисертаційного дослідження Є. В. Полях. При цьому репрезентативність отриманих авторкою наукових результатів, обґрунтованість здійснених нею висновків і наданих пропозицій не піддаються жодному сумніву.

Дисертація є самостійно виконаною, завершеною роботою. Порушень академічної доброчесності у ній не виявлено.

Зміст дисертації відповідає заявленій авторкою науковій спеціальності 081 – Право.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

Дисертація *Полях Євгенії Володимирівни «Кримінологічна характеристика та запобігання порушенню недоторканності приватного життя»* відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, Вимогам до оформлення дисертації, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40, а її авторка – *Полях Євгенія Володимирівна* – заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право.

Рецензент –

**Завідувач відділу кримінологічних досліджень
Науково-дослідного інституту вивчення проблем
злочинності імені академіка В. В. Сташиса
Національної академії правових наук України,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник**

Максим КОЛОДЯЖНИЙ

